Diversitate identitară în romanul românesc (1844-1932)

Vlad POJOGA, Daiana GÂRDAN, Ștefan BAGHIU, Cosmin BORZA, Iunis MINCULETE, Denisa FRĂTEAN

Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu, Facultatea de Litere și Arte
Universitatea „Babeș-Bolyai" din Cluj-Napoca, Facultatea de Litere
Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu" al Academiei Române

Lucian Blaga University of Sibiu, Faculty of Letters and Arts
Babeș-Bolyai University of Cluj-Napoca, Faculty of Letters
Sextil Puşcariu Institute of Linguistics and Literary History of the Romanian Academy

Personal e-mails: vlad.pojoga@ulbsibiu.ro, alexandra.gardan@gmail.com, stefan.baghiu@ulbsibiu.ro, cosmi_borza@yahoo.com, iunisstefana.minculete@ulbsibiu.ro, denisa.fratean@ulbsibiu.ro

Diversity and Identity in the Romanian Novel (1844-1932)

This study explores, using intersectionality and quantitative analysis, several axes that help shape the identity of the characters in the fictional worlds from a corpus of approximately 500 Romanian novels published between 1844 and 1932. They are gender, ethnicity/nationality, and class/work. It also briefly analyzes the gender gap in the production of the novel and examines the dynamics between the gender of the authors and the gender of the main character(s) and the person of the narration, by using metadata compiled by our research team and complex searches in the digital corpus.

Keywords: Romanian literature, Romanian novel, axes of identity, intersectional analysis, quantitative analysis.

În ultimii ani, au apărut în cercetările umaniste românești o serie de re-contextualizări care își propun de-construcția, de-colonializarea și des-centralizarea acestora, din perspective variate: de la abordări care țin de istorie[1] la abordări care țin de teoria critică a rasei[2], de la studii de gen[3] la studii literare[4] la abordări intersecționale[5]. Privind din mai multe direcții teoretice și aplicând o paletă largă de instrumente analitice, aceste cercetări aduc în prim-plan tot mai pregnant viziuni și metodologii cvasi-ignorate până acum în spațiul academic românesc, aproape toate având ca numitor comun identitatea și caracteristicile care compun identitatea – fie ea a *persoanelor* sau a *personajelor*, fie ea *personală* sau *de grup* – în funcție de subiectul ales. Cercetarea de față vine în siajul acestor abordări și, folosindu-se de intersecționalitate, schițează *de departe*[6] profilul identitar al personajelor și autorilor romanului românesc publicat între 1844 și 1932. Vom explora, astfel, diversitatea plecând de la premisa că „nicio axă a identității nu poate fi înțeleasă ca separată de celelalte – fie în termenii experienței individuale sau ai structurilor politice care stau la baza stratificării sociale"[7] și că „viețile și organizarea puterii dintr-o anumită societate sunt înțelese mai bine dacă nu le percepem ca fiind modelate de o singură axă de diviziune socială, fie ea rasa sau genul sau clasa, ci de mai multe axe, care funcționează împreună și se influențează una pe cealaltă"[8]. Așadar, cercetarea noastră va explora cantitativ aspecte care țin de gen (atât al autoarelor/autorilor, cât și al protagonistelor/protagoniștilor – dar

și dinamica dintre genului autorului, genul personajului principal și persoana narațiunii), etnie/naționalitate (a protagoniștilor) și proveniență socială și ocupație (a protagoniștilor).

Înainte de a trece însă la analiza propriu-zisă, vom prezenta pe scurt corpusul pe care se fundamentează aceasta. El este format din două baze digitale de romane românești, realizate în cadrul a două proiecte separate, una publicată în 2019[9] și acoperind perioada 1844-1900, cealaltă acoperind perioada 1901-1932[10] și însumând peste 500 de romane. În timpul procesului de digitizare al acestora, cercetătorii echipei noastre au alcătuit și o bază extinsă de metadate care conținea, printre altele, categorii spațio-temporale (există, bineînțeles, o diversitate spațio-temporală care se poate sau nu suprapune cu cea identitară, abordată însă deja separat – și pe larg –, în studii de geografie literară[11] și într-o investigație a temporalității interne a acestora[12]), categorii naratologice și categorii care țin de identitatea protagoniștilor (genul, etnia/naționalitatea și proveniența socială a acestora). Folosindu-ne de tehnici digitale[13] și de reprezentări grafice complexe, vom schița în continuare o imagine de ansamblu asupra diversității identitare a romanelor din corpusul ales.

1. Diversitatea de gen în romanul românesc (1844-1932)

În această secțiune ne propunem să analizăm situația romanului scris de femei și a reprezentărilor feminine din corpusul prezentat anterior. Fenomenele care întreține marginalizarea autoarelor în secolul al XIX-lea și în prima jumătate a secolului XX (primul moment în care putem vorbi despre o lentă și timidă profesionalizare a scriiturii feminine)[14] se leagă, credem, în primul rând de monopolizarea sau colonizarea subiectelor și subgenurilor „tari" de către scriitorii vremii – în producția literară și în discursul critic deopotrivă. Căsnicia dintre activitatea de scriitor și cea de critic literar și/sau ideolog în cazul majorității autorilor de roman românesc de la originile acestuia și, în discuția de față, până la 1932 (borna temporală de sus a proiectului nostru)[15] are și ea un rol dirijor în evoluția romanului românesc în care, deși se poate argumenta rolul important pe care romanele scrise de femei îl joacă – tentative de a demonstra acest lucru există[16]–, scriitoarele rămân personaje aproape invizibile, iar postura lor scriitoricească se reduce, în general, la recipiente ale directivelor date de mentorii de cenaclu (vezi situația de la *Sburătorul*)[17] și de criticii cei mai activi de pe piața culturală și care produc, în siajul acestora, romane care nu izbutesc să fie reținute în istoria receptării decât ca experimente naive sau sentimentale.

Măsurarea impactului romanelor scrise de femei este o sarcină costisitoare în termeni de resurse și instrumente, care merită, cu certitudine, o cercetare extinsă și atentă la toate nuanțele și dimensiunile acestui segment de producție. Corpusul realizat de echipa proiectului de față și, în speță, baza de date generată pe baza arhivei transparentizează o rețea de gen în producția de roman românesc intuită doar parțial până acum. Corpusul de lucru reprezintă cca. 80% din producția de roman românesc în ediție între 1900-1932, din care abia cca. 12% dintre volumele apărute sunt semnate de femei (amintim câteva dintre aceste nume: Hortensia Papadat-Bengescu, Sofia Nădejde, Sarina Cassvan, Adela Xenopol, Natalia Negru, Constanța Hodoș, Aida Vrioni, Henriette Yvonne Stahl, Margareta Miller-Verghy ș.a., dintre care, cele mai prolifice sunt primele trei menționate). Acest procent nu spune ceva doar despre condiția de minorat a prozatoarelor române în termeni de chiar producție de roman, ci și despre truvabilitatea acestora peste arc de timp, deoarece, conform *DCRR-1*, procentul romanelor scris de femei din perioada vizată se apropie de 20%. Cu toate acestea, ar fi injust să nu atragem atenția asupra unei realități importante în economia istoriei romanului românesc feminin, și anume că, după 1900, femeile reușesc să constituie, totuși, o nișă a lor, spre deosebire de secolul al XIX-lea. Arhiva realizată în urma proiectului care-l precedă pe cel de față și care reprezintă un procent de aproape 90% (*MDRR*) din producția de roman românesc în ediție din secolul al XIX-lea conține abia două titluri scrise de femei: un roman pentru copii semnat de Iulia Hașdeu, în 1881, în limba franceză (*Mademoiselle Maussade*), publicat în foileton, respectiv un roman de senzație a cărui paternitate i-a fost atribuită Mariei Boucher, în colaborare cu V. A. Urechia (*Omul muntelui*), apărut în 1858 în ediție[18]. Dacă în secolul al XIX-lea creația literară era considerată o îndeletnicire de lux pentru femeile cu o poziție socială privilegiată[19], odată cu modernizarea romanului românesc asistăm și la o profesionalizare treptată a scrisului în cazul femeilor[20].

Reprezentările femeilor din universurile ficționale, fie ele scrise de scriitori sau de scriitoare, oglindesc, într-o oarecare măsură, imaginea diversității de gen în cazul autorilor volumelor în cauză. Aproximativ 28% dintre protagoniștii romanelor din arhivă sunt femei, iar cca. 6% dintre volume au pe poziția protagonistului cuplul masculin/feminin. Numărul de nume feminine rămâne minoritar în logică macroeconomică, iar faptul că există un procent de reprezentativitate mai mare în ceea ce privește personajele tratate de autori nu se traduce, automat, într-un câștig feminist. Privite, de data aceasta, în universul lor ficțional individual, aceste personaje au, în general, doar două funcții: de agent moralizator sau de recipient al codurilor de gen existente în epocă (înger/diavol, fecioară/ispită, obiect al dorinței sau al fascinației, personaj auxiliar sau adjuvant al bărbatului, femeia tânără/copil etc.). Chiar și în cazul scriitoarelor, protagonistele femei sunt livrate în general prin intermediul aceluiași *male* gaze ca în cazul scriitorilor, ca să preluăm termenul brevetat de Laura Mulvey în

studiile de film. Cu toate acestea, creșterea procentuală a reprezentativității femeilor între 1900-1932 raportat la secolul al XIX-lea (unde sub 20% dintre personajele principale sunt femei și cca. 4% sunt cupluri masculin/feminin pe poziția protagonistului) se traduce și într-un spațiu mai mare de negociere și de nuanțare al imaginii femeii, racordat la evenimentele emancipatoare și la mișcările feministe pe care și multe dintre scriitoarele care activează în spațiul publicistic le adoptă, chiar dacă parțial, la noi[21].

2. „Neamuri" și naționalități în romanul românesc (1844-1932)

A doua parte a cercetării noastre are în vedere o analiză dual, concentrată în primă fază pe etniile și naționalitățile protagoniștilor, așa cum au fost ele extrase în seria de metadate realizată de echipa MDRR[22], iar în ultimă fază pe densitatea ocurențelor principalelor grupuri de populație din spațiul românesc, așa cum sunt ele reprezentate în documentele statistice ale vremii. Însă înainte de a explora datele propriu-zise, o scurtă clarificare terminologică: Thomas Hylland Eriksen, în *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*[23], dedică întreg capitolul inițial al lucrării unor ample explorări ale relațiilor dintre conceptul de etnie și concepte precum rasă sau clasă, explicând pe larg suprapunerile și diferențele dintre acestea. Pentru că articolul de față nu își propune (și nici nu ar avea cum) să dezbată la nivel teoretic aceste concepte, vom avea în vedere termenul de „etnie" așa cum este el definit de Eriksen, ca „an aspect of social relationship between persons who consider themselves as essentially distinctive from members of other groups of whom they are aware and with whom they enter into relationships"[24], dar vom opera cu termenul de „neam", așa cum apare în recensământul din 1930, cu categoriile înregistrate de acesta, pentru a confrunta, nu fără observații critice, universul literar cu realitatea din teren din acea perioadă. În ceea ce privește termenul de naționalitate, el va fi folosit în sensul de dicționar, strict juridic, de apartenență cetățenească la un stat.

Din numărul total de romane analizat, conform metadatelor extrase de cercetătorii proiectului nostru, circa 10% au personaj principal de alt „neam"/naționalitate decât cea română. Printre aceștia se regăsesc în mai mult de un roman protagoniști bulgari, evrei, francezi, germani, greci, italieni, polonezi, ruși și spanioli și într-un singur roman protagoniști americani, belgieni, englezi, indieni, portughezi, romi, sârbi, turci, ucraineni, maghiari. Cel mai bine reprezentat grup etnic este cel al evreilor, iar cea mai puțin diversă perioadă din punctul de vedere al protagoniștilor din cele trei analizate (1844-1900; 1901-1918; 1919-1932) este 1901-1918. Procentual, însă, cele trei perioade sunt apropiate (având protagoniști de alt „neam"/naționalitate în 13%, 8%, respectiv 11% din totalul romanelor). Care ar fi însă posibilele explicații ale acestei subreprezentări evidente a grupurilor etnice minoritare, descrise în epocă drept „neamuri"? Mai ales având în vedere că după scăderea categoriilor care nu însumează mai mult de aproximativ 1% din populația României la 1930[25] (deci după Unire), rămânem cu procente și mai mici în ceea ce privește reprezentativitatea, undeva în jurul a 5% din totalul romanelor arhivate de noi. De luat în calcul aici este și că diversitatea populației crește substanțial după 1918, odată cu unirea Regatului cu trei provincii cu o structură mult mai diversă a populației. Una dintre explicații – și probabil cea mai plauzibilă, cel puțin în acest stadiu al cercetărilor de tip cantitativ – este următoarea: chiar dacă diversitatea generală a populației crește substanțial după Marea Unire, după cum arată Alex Goldiș et al.[26], producția de roman rămâne concentrată în aceleași zone geografice – cu precădere Muntenia, Oltenia și Moldova, care, sunt și cele mai puțin diverse etnic, având o populație de români în proporție de aproximativ 90% fiecare. Această concentrare este dublată, conform aceluiași studiu, de masarea unei proporții covârșitoare a editurilor în București, iar poziția geografică a Bucureștiului în raport cu extremitățile diverse ale țării (Transilvania, Bucovina, Basarabia și Dobrogea) este, după toate aparențele, o altă explicație a acestei disproporții. Bineînțeles, aceste două explicații operează doar la nivelul câmpului literar și analizează strict din punct de vedere cantitativ producția și reprezentarea în roman, fără a include alți factori sociali, politici și economici, care au stat chiar la baza creării condițiilor fundamentale ale acestor reprezentări din cadrul câmpului (printre altele, politici identitare naționaliste sau eugeniste).[27]

În continuare, vom folosi altă metodă a analizezi cantitative și vom explora cu ajutorul ei numărul de ocurențe al principalelor „neamuri" prezente în romanele românești din corpusul nostru, operând cu terminologia folosită în *Recensământul general al populației din 1930* (Fig. 1):

POPULAȚIA PE NEAMURI — *Apparte*

Tabela 1

	Cifre absolute	%
TOTAL ROMÂNIA	18,057,028	100.0
Români	12,981,324	71.9
Unguri	1,425,507	7.9
Germani	745,421	4.1
Ruși	409,150	2.3
Ruteni, Ucrainieni	582,115	3.2
Sârbi, Croați, Sloveni	51,062	0.3
Bulgari	366,384	2.0
Cehi, Slovaci	51,842	0.3
Polonezi	48,310	0.3
Huțani	12,456	*
Evrei	728,115	4.0
Greci	26,495	0.1
Albanezi	4,670	*
Armeni	15,544	*
Turci	154,772	0.9
Tătari	22,141	0.1
Găgăuzi	105,750	0.6
Țigani	262,501	1.5
Alte neamuri	56,355	0.3
Neamul nedeclarat	7,114	*

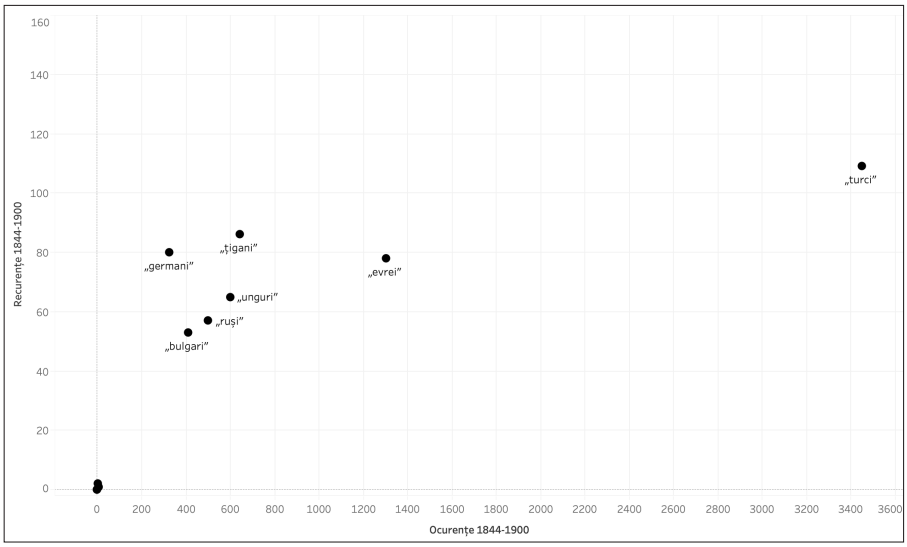

Fig. 2. Recurențe vs. ocurențe ale „neamurilor" (1844-1900)

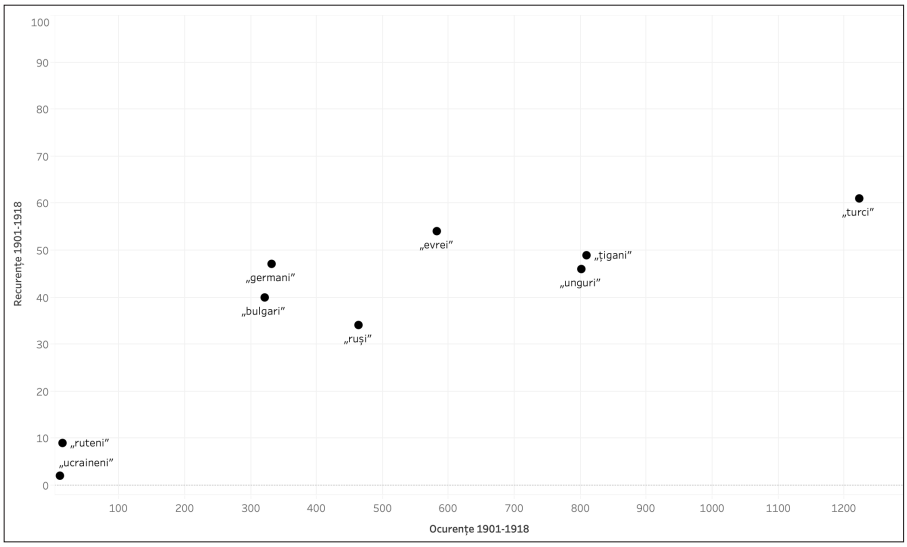

Fig. 3. Recurențe vs. ocurențe ale „neamurilor" (1901-1918)

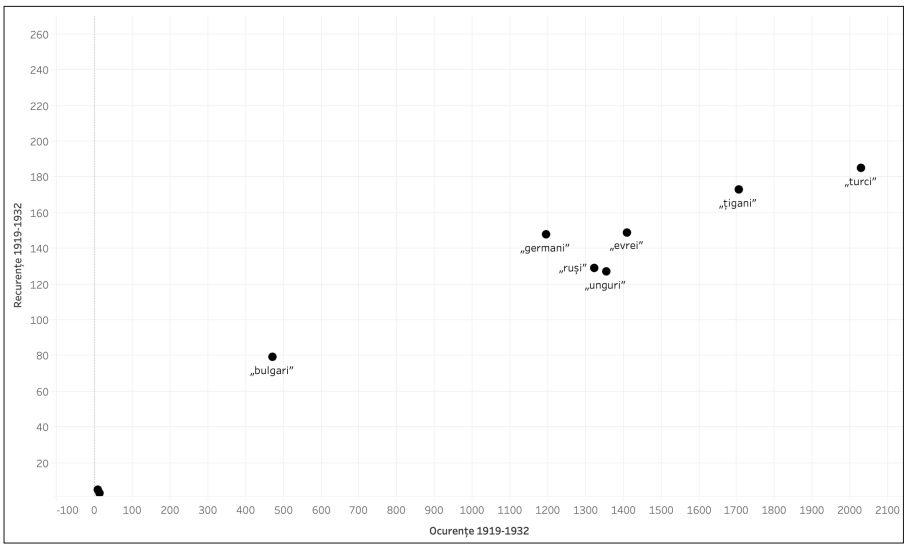

Fig. 4. Recurențe vs. ocurențe ale „neamurilor" (1919-1932)

Am observat deja cum diversitatea care rezultă din datele recensământului din 1930 (aproape o treime din populație nu face parte din categoria „români") nu se translatează în categoriile identitare ale protagoniștilor, însă acum ne propunem identificarea evoluției ocurențelor tuturor „neamurilor" care însumează minim 1% din populația țării la 1930 și nu sunt evidențiați ca „români". Am ales să ne folosim de datele acestui instrument statistic specific pentru că el este unul dintre cele mai detaliate până în acel moment[28] și conține, așa cum am spus deja, cea mai diversă populație a României de până în acel moment. Astfel, am aplicat retroactiv aceleași categorii pentru toate romanele din corpusul nostru, încercând să identificăm evoluția cantitativă a mențiunilor acestor „neamuri". Pentru fiecare din categoriile alese, am căutat în corpusul nostru digital (cu ajutorul unei funcții complexe de căutare), termenul de bază și termeni adiacenți care ar putea asimilați cu acesta (din familia lexicală – forme de singular masculin și feminin, forme de plural masculin și feminin; și grafii diferite – dacă a fost cazul). Nu am inclus în vizualizarea noastră, deși sunt prezenți în corpus și ar merita o căutare și analiză separată care să vizeze stereotipurile etnice ale epocii, termeni peiorativi de numire a acestor categorii (care nu se găsesc în recensământ), având în vedere dificultatea de a identifica sensurile figurate, complexitatea discuției și multitudinea de nuanțe care ar fi apărut. Nu am inclus nici termeni echivalenți (precum „neamț" pentru „german"), folosindu-ne strict de identificatorii din Fig. 1. Am reținut, astfel, două variabile pentru fiecare „neam"[29]: numărul de **recurențe** (numărul de romane în care apare „neamul") și numărul de **ocurențe** (numărul de menționări al „neamului", indiferent de locul apariției) în fiecare din cele trei perioade alese (1844-1900; 1901-1918; 1919-1932) și le-am proiectat pe cele două axe ale Fig. 2, 3, 4. Pentru a putea reprezenta toate trei intervalele pe aceleași axe, am raportat atât numărul de recurențe, cât și numărul de ocurențe la numărul de romane din corpusul nostru din fiecare perioadă, cuantificând astfel, cu ajutorul unor constante, relevanța în fiecare dintre aceste perioade.

Încă de la o primă analiză a valorilor rezultate, putem observa că „turcii" sunt cei mai prezenți în romanul românesc publicat între 1844 și 1932 și ca număr de ocurențe, și ca număr de recurențe (apariții). Așadar, în cele mai multe romane și de cele mai multe ori apare acest „neam", însă se poate observa cum, de la o perioadă la alta, numărul de ocurențe al „turcilor" scade puternic, chiar dacă numărul de romane în care apar aceștia rămâne la un nivel relativ similar. De luat în seamă este, în acest caz, ca și în cazul „germanilor", „ungurilor", „rușilor" sau „bulgarilor", că aceste categorii desemnează, pe lângă „neamurile" din interiorul teritoriului țării și persoane aparținând acelorași categorii, dar care, geografic, sunt în afara teritoriului țării (de cele mai multe ori aflat în proximitate). Așadar, prezența substanțială a „turcilor" în romanul de secol XIX poate fi atribuită mai degrabă unui interes *extern* decât *intern* (având în vedere principalele evenimente istorice). Astfel, odată cu trecerea în noul secol și cu Primul Război Mondial, este explicabilă această scădere a ocurențelor. Mai puțin explicabilă fiind, însă, păstrarea unui nivel la fel de ridicat (cel mai ridicat) al recurențelor. A doua cea mai prezentă categorie este cea a „țiganilor", al căror număr de ocurențe variază între perioade, însă care ajung la un nivel extrem de apropiat de cel al „turcilor" în ceea ce privește atât recurențele, cât și ocurențele, în perioada 1919-1932, fără a beneficia însă de o componentă de interes *extern* apropiată ca importanță de cea a „turcilor", asta în cazul în care există măcar. Numărul de ocurențe și recurențe al „evreilor" crește și el în perioada 1919-1932, ca și cel al „rușilor", probabil rezultat al fluctuațiilor socio-politice de după Primul Război Mondial, în vreme ce coordonatele „ungurilor" scad substanțial în aceeași perioadă. Din graficul prezentat decurg, așadar, două posibile ipoteze pentru analize ulterioare: prima, aceea că minoritatea etnică („neamul") cea mai *prezentă* în romanul românesc din perioada 1844-1932, atât conform recurențelor, cât și conform ocurențelor, este cea romă („țiganii") – având în vedere posibilitatea ridicată ca o majoritate covârșitoare a mențiunilor „turcilor" să facă referire la spațiul *extern*; a doua, aceea că atât „neamul turcilor" cât și „neamul țiganilor", cele mai prezente indiferent de criteriile de filtrare ulterioare, au fiecare câte un singur protagonist în corpusul nostru de romane, rezultând de aici o evidentă disproporție între reprezentarea *socială* și cea *ficțională*. Cu un număr uriaș de ocurențe și un număr infim de protagoniști, aceste „neamuri" sunt, în fapt, mai mult stereotipizate prin vocile celorlalte personaje.

3. Muncă/clasă în romanul românesc (1844-1932)

Unul dintre cele mai valide filtre pentru a reflecta transformările și dinamicile romanului românesc în primele trei decenii ale secolului XX este constituit de cartografierea meseriilor/profesiilor personajelor. Un reper important pentru dezvoltarea acestui demers este, desigur, romanul de secol XIX, care, în ciuda faptului că manifestă o predilecție pentru trame istorice și pentru intrigi senzaționaliste sau romanțioase, prilejuiește destule incursiuni în mediile profesionale considerate specifice modernității burgheze. Pe de o parte, în romanele haiducești și în cele istorice (cumulând peste 1/3 din producția totală a perioadei[30]), domnitorii și dregătorii, boierii și arendașii, haiducii și conducătorii răscoalelor monopolizează prim-planul acțiunii. Cel mai adesea, activitatea lor se reduce la îndeplinirea unor funcții-șablon dihotomice: „pământeanul"-„veneticul", dreptul-coruptul, curajosul-lașul, protectorul-opresorul etc. Țăranii rămân constant doar în fundalul evenimentelor principale și se activează la rândul lor exclusiv schematic: când trebuie fie să demonstreze că, parafrazându-l pe

Alecsandri, în toți plugarii și ciobanii „există" un soldat patriot sau un haiduc erou, fie să întruchipeze mitic românitatea autentică, fie să exemplifice exploatarea celor mulți (de către străinii de neam, mai niciodată de către marii proprietari autohtoni). Episodic, mai apar medici (întrecuți, totuși, ca statut de vracii locali), ca în *Ursita* (1863-1864) lui B.P. Hasdeu și pompieri (la origine, țărani) ca în *Revoluția română din 1848. Mușătoiul* (1868) de Al. Pelimon. Pe de altă parte, cele câteva romane sociale ale vremii (de exemplu, Nicolae Filimon, *Ciocoii vechi și noi*, 1863, Nicolae D. Xenopol, *Brazi și putregai*, 1881, Duiliu Zamfirescu, *În fața vieții*, 1884, *Lumea nouă și lumea veche*, 1891), precum și numeroasele romane de mistere și senzaționaliste (publicate de Al. Pelimon, C.D. Aricescu, I. M. Bujoreanu, G. Baronzi, Teochar Alexi, N. Rădulescu-Niger ș.a.) amplifică semnificativ aria de acoperire a profesiilor și meseriilor tipice secolului XIX românesc: negustori/târgoveți/comercianți, funcționari, profesori/meditatori, pedagogi, magistrați, avocați, medici, politicieni, cârciumari, ba chiar angajați la circ, hamali și muncitori în fabrici (cu precădere atunci când acțiunea se mută în mari orașe occidentale). Din întreaga sferă într-o expansiune continuă, se distinge (prin cantitate și diversitate) focalizarea pe funcționarii statului. Deși ar fi trebuit să constituie mica burghezie și o probă a funcționării moderne a statului, aceștia sunt șarjați de romancierii români ai secolului XIX drept „noua boierime". Începând cu Radu Ionescu, *Don Juanii din București* (1861), continuând cu Dimitrie Bolintineanu, *Elena* (1862) și până la Costache Negruzzi, *Mihai Vereanu* (1873), Al. Pelimon, *Un funcționar sinucis* (1873) ori Duiliu Zamfirescu, *În fața vieții* (1884), apare și se stabilizează ideea aspirației fiilor de boieri mici și mari de a dobândi posturi înalte/sinecuri în administrația statului, care să le permită influență sau protecție politică și economică, îmbogățire rapidă fără muncă, anume „să trăiești și să cheltuiești... fără să muncești sau să moștenești"[31]. Nici măcar schimbările de la conducerea țării nu îi afectează major pe funcționarii-boieri, fiindcă originea „înaltă" le permite să schimbe fără mari pierderi sferele de influență politică. În schimb, un număr notabil de alte romane (din nou, Al. Pelimon, *Un funcționar sinucis*, dar și I.C. Fundescu, *Scarlat* (1875), G. Baronzi, *Muncitorii statului* (1880), N.D. Xenopol, *Brazi și putregai* (1881), C. Zamfir Arbore, *Temniță și exil* (1884) insistă pe vulnerabilitatea/precaritatea condiției de funcționar al statului în cazul celor care nu provin din familii boierești. Destinele telegrafiștilor, ale raportorilor statistici, ale copiștilor din tribunale, ale angajaților din prefecturi etc. depind exclusiv de rezultatele luptelor politice sau de interesele de moment ale marilor boieri care controlează ținuturi întregi.

În secolul XX lucrurile se schimbă destul de radical. Și vom încerca să dăm câteva date ale acestor schimbări. Inovațiile fundamentale sunt aduse în perioadă în romanul social[32] și în cel psihologic. În primul caz, ele țin mai ales de prezentarea unui alt tip de funcționar, diferit de cel din secolul al XIX-lea mai ales printr-un oarecare *downgrade* al statutului în sine. Declasare care aduce și o perspectivă mult mai *din interior* asupra personajelor de tipul ăsta: nemaifiind clasă privilegiată, asociată cu boierimea, funcționărimea se *proletarizează*. La o analiză scurtă a termenului (poate înșelătoare, din moment ce el poate numi și calitatea cuiva de a fi harnic) rezultatele sunt următoarele: termenul „muncitor" apare de 155 de ori în 61 de romane din perioada 1844-1900 (pe o producție de aproximativ 160 de titluri) și de 170 de ori în 45 de romane din perioada 1901-1918 (pe o producție de aproximativ 100 de titluri, dar pe o perioadă de timp mult mai scurtă) și de 427 de ori în 127 de romane din 1919-1932. Chiar dacă ar fi să luăm secolul al XIX-lea lung în considerare, numărul total de ocurențe ar fi de 325 în 106 romane pentru 1844-1918 (în 82 de ani) și 427 în 127 de romane pentru 1919-1932 (în 14 ani). Pe scurt, muncitorul e *mai prezent* când producția romanescă crește și se intensifică. Dar în ceea ce privește termenul „muncă", lucrurile devin interesante. În sensul că pentru perioada 1844-1900 termenul apare de 538 de ori în 114 romane din aproximativ 160 (da, există mai bine de 50 de romane în secolul al XIX-lea în care munca nici măcar nu este pomenită), în 1901-1918 termenul apare de 1001 ori în 81 de romane din aproximativ 100 (deci în aproape toate), iar în perioada 199-1932 de 1944 de ori în 241 de romane din aproximativ 270. În același timp, în vreme ce în perioada 1900-1918 am putut identifica în jur de cinci romane cu protagonist muncitor și abia după 1912 (*Fata tatii. Roman de moravuri* de Smarannda Gheorghiu din 1912, cu protagonistă muncitoare, *Ion Negan. Roman social* de F.R. Atila din 1912, *Tinerețea Casandrei* de V. Demetrius din 1913, *Două cruci. Roman de viață macedoneană* de Victor Eftimiu din 1914 și *Blăstăm de mamă* de Mihail Gaspar din 1916), în perioada de după Unire numărul lor se triplează, dar se concentrează deseori tot pe viața femeilor în contextul social al epocii (exemplul cel mai bun fiind *Americana îndrăgostită* de V. Pop din 1920) și apar foarte rar până în 1925, când asistăm la o adevărată producție romanescă cu protagonist muncitor (aproximativ 20 de romane), racordându-se la un întreg fenomen european și american care presupune intrarea masivă în scenă a unor prozatori ca Upton Sinclair. Pentru a da mai multă coerență acestei căutări, am căutat un termen special: „proletar". Termenul apare în romanul românesc din perioada 1844-1918 de doar 30 de ori în 15 romane. În perioada 1919-1932 termenul apare de 130 de ori în 40 de romane.

Câteva date interesante am mai menționa pentru aceste cercetări de început în legătură cu o anumită „figură a burghezului" care se dezvoltă mai ales în perioada interbelică. Sigur, ea apare în romanul de secol al XIX-lea mai ales ca pătură superioară. În ce constă însă declasarea burghezimii: în mare în utilizarea mai puternică a termenului: dacă în 1844-1918 termenul de „burghez" apare de 103 ori în 36 de romane din aproximativ 270, în 1919-1932 apare de 386 de ori în 103 romane. Aici putem identifica adevărata apariție în

scenă a burghezului, care era mai degrabă *sugerat* decât *prezent* în secolul al XIX-lea (în doar 15 romane apare de doar 41 de ori termenul) și înainte de Unire (fiind prezent în 21 de romane de 62 de ori), devenind acum important în universul identitar al prozei.[33]

O altă observație importantă în legătură cu identitatea socială poate fi făcută în legătură cu lumea rurală. Spuneam, la fel, că „țăranii rămân constant doar în fundalul evenimentelor principale și se activează la rândul lor exclusiv schematic". Dar trebuie menționat că termenul apare de 1364 de ori doar în secolul al XIX-lea. Deși este portretizat mai mereu colectiv, în fundal, deși este prezentat mereu schematic, el apare extraordinar de des. La fel, în perioada 1901-1918, în 79 de romane din aproximativ 100 apare invocat de 2007 ori. Iar în 1919-1932 de 3664 de ori în 241 de romane din aproximativ 270.[34]

4. Triada gen autor/gen protagonist/persoana narării

„Din punct de vedere gramatical, naratorul relatează mereu la persoana I", spune Mike Bal în *Naratology*[35], adăugând că folosirea termenului de persoana a III-a este chiar „absurdă".[36] Dincolo de jocul retoric extrem de fertil pe care îl oferă o astfel de afirmație, în toată perioada studiată de noi, persoana dominantă a narării este persoana a III-a. Inițial, am analizat procentual raportul dintre persoana I și persoana a III-a, atât pentru intervalul 1844-1900, cât și pentru prima parte a secolului XX. Mai exact, perioada cuprinsă între anii 1901-1932. Rezultatele arată că doar 17% dintre romanele aparținând secolului al XIX-lea și 20% dintre romanele de început de secol XX sunt narate la persoana I, restul fiind narate la persoana a III-a. Astfel, se poate observa că există o creștere nesemnificativă a romanelor narate la persoana I, ceea ce relevă o constantă a acestui tipar narativ. Deși e un loc comun faptul că „naratorul, care este eminamente o instanță textuală, trebuie clar diferențiat de persoana autorului"[37], studiul cantitativ al instanțelor se pretează unor conexiuni între genul autorului și persoana adresării, mai ales pentru a observa predilecții de redare. Am corelat astfel persoana narațiunii cu alte două variabile, și anume genul autorului și genul protagonistului. În ceea ce privește producția de romane relatate la persoana a III-a cu autor și protagonist masculin, se observă o creștere treptată pe parcursul secolului al XIX-lea, urmată de o scădere la începutul secolului XX, cu variații între anii 1920-1932. Acest trinom este cel mai folosit în ambele perioade puse în discuție, urmat de romanele cu personaj feminin, care prezintă fluctuații constante pe parcursul intervalelor de timp analizate, cu o creștere sensibilă în deceniul al treilea al secolului XX. Următoarea categorie predominantă este cea a romanelor cu autor și protagonist masculin, relatate la persoana I. Dacă până în anul 1929, acest tip de roman prezintă oscilații, începând cu anii '30, se poate observa o creștere, proporția lui fiind de aproximativ 25% din corpus. În cazul autorilor de gen masculin, cu personaj principal feminin, narate la persoana I este relevantă menționarea intervalului 1860-1870, perioadă în care prezența acestui tip de romane este semnificativă, urmată de o scădere.

În cazul scriitoarelor, analiza se simplifică pe secolul al XIX-lea, gradul lor de reprezentativitate remarcându-se doar în cazul romanelor relatate la persoana a III-a, cu protagonist feminin al căror moment semnificativ este evident între anii 1870-1880, când întâlnim un prim și unic caz în arhiva MDRR. Desigur, prin completarea arhivei, s-ar mai putea găsi și alte titluri, importante în viitor pentru analize ale felului în care a evoluat producția romanelor scrise de femei. Această categorie cunoaște, de asemenea, o creștere între anii 1910-1920, când ajunge la valoarea de 12%, procentaj similar și în cazul romanelor cu protagonist masculin, narate la persoana a III-a, în primul deceniu al secolul XX.

Alte două variabile care au fost corelate de noi sunt proveniența socială a protagonistului și persoana narării. Am luat în considerare trei categorii principale: boierimea/aristocrația, burghezia și țărănimea. Rezultatele obținute indică faptul că în romanul românesc al secolului al XIX-lea predomină narațiunea la persoana a III-a, cu protagoniști aparținând clasei boierimii/aristocrației. Această categorie rămâne reprezentativă și în intervalul 1901-1932, dar începe să cunoască un declin treptat. În ceea ce privește clasa burgheziei, aceasta monopolizează narațiunea la persoana I între 1844-1870, lucru explicabil datorită faptului că societatea românească se afla „în perioada de naștere și formare a burgheziei."[38] Relatarea la persoana a III-a de către un protagonist burghez cunoaște o creștere semnificativă între 1921 și 1929, când constituie aproximativ o treime din total. În schimb, protagoniștii proveniți din clasa țărănimii sunt aproape inexistenți, fie că vorbim despre narațiuni la persoana I sau a III-a, până la începutul anilor 1930, când cunosc o ascensiune considerabilă și egalează numărul romanelor cu protagonist aparținând clasei aristocrației/boierimii.

O altă variabilă definitorie pentru conturarea identității protagoniștilor o reprezintă meseriile. Diversitatea acestora a făcut imposibil studiul lor exhaustiv, motiv pentru care ne-am axat pe două categorii centrale/majore: intelectualul și muncitorul. Eticheta de „intelectual" a fost atribuită meseriilor care vizau latura culturală, artistică, spirituală și medicală. Narațiunea la persoana a III-a realizată de către un protagonist intelectual cunoaște un moment semnificativ între 1871-1880, urmând să ia din nou amploare începând cu anul 1930. În cazul romanelor în care personajul intelectual relatează la persoana I se poate observa o creștere considerabilă între 1881-1890, ajungând la un procentaj de 16% din totalul publicațiilor apărute în intervalul menționat. Personajul muncitor care narează la persoana a III-a prezintă variații pe tot parcursul perioadei analizate, iar relatarea la persoana I,

din perspectiva unui muncitor este aproape inexistentă.

Cu ocurențe semnificative în secolul al XIX-lea este și categoria haiducului, care își atinge cota maximă între 1881 și 1899, urmând ca în secolul XX să fie lipsită de reprezentativitate. Conform studiilor propuse de Roxana Patraș, trei factori principali au determinat popularitatea romanului haiducesc în secolul al XIX-lea: „a. publicarea masivă a unor versuri în proză – denumite balade haiducești sau rapsodii haiducești – grupate sub aceste denumiri (...) b. apariția unor opere ficționale originale (romane și proză scurtă) și a unor autori care au extins forma baladei sau care au introdus părți consistente din baladele haiducești în operele lor «originale» (...) c. circulația în limba română a unor romane haiducești aparținând culturilor învecinate: Serbia, Cehia, Bulgaria, Rusia."[39] Din categoria romanelor haiducești, un caz particular îl reprezintă *Blestemul. Poveste născocită* de Simeon Bălănescu, publicat în 1894-1895, singurul roman cu protagonist haiduc narat la persoana I.

Ilustrație din romanul *Filosoful* de Ovid O. Densușianu (1926)

Note:

1. vezi Robert Pyrah și Marius Turda, ed., *Re-Contextualising East Central European History: Nation, Culture and Minority Groups* (New York: Legenda, 2010).
2. vezi Oana Dorobanțu și Carmen Gheorghe, ed., *Problema Românească - O analiză a rasismului românesc* (București: Hecate, 2019).
3. vezi Mihaela Miroiu și Maria Bucur, *Nașterea cetățeniei democratice: femeile și puterea în România modernă* (București: Humanitas, 2019).
4. vezi Anca Parvulescu și Manuela Boatcă, „The Inter-Imperial Dowry Plot", *Interventions*, DOI: 10.1080/1369801X.2020.1762693.
5. vezi Angéla Kóczé, Violetta Zentai, Jelena Jovanović, și Enikő Vincze, ed., *The Romani Women's Movement Struggles and Debates in Central and Eastern Europe* (New York: Routledge, 2018).
6. adică folosindu-se de o lectură distantă, conform teoretizării din Franco Moretti, *Distant Reading* (Londra: Verso, 2013).
7. în original „no axis of identity can be understood as separable from others—whether in terms of individual experience or the political structures that underlie social stratification". Cressida Heyes, „Identity Politics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), ed. Edward N. Zalta, https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/identity-politics/.
8. în original „lives and the organization of power in a given society are better understood as being shaped not by a single axis of social division, be it race or gender or class, but by many axes that work together and influence each other". Patricia Hill Collins and Sirma Bilge, *Intersectionality* (Cambridge, UK: Polity Press, 2016), 2.

9. Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Dragoș Varga, *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea* (Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019). https://revistatransilvania.ro/mdrr. Cuprinde peste 160 de romane digitizate publicate între 1844-1900 cu o eroare de sub 10%. Accesat la 15 noiembrie 2020.
10. Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga, *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1900-1932* (Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020). https://revistatransilvania.ro/mdrr1900-1932. Cuprinde peste 360 de romane digitizate publicate între 1900-1932 cu o eroare de 20% . Disponibil de la 15 decembrie 2020.
11. vezi Ștefan Baghiu, Andrei Terian, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Iunis Minculete, Ovio Olaru, „Geografia romanului românesc (1901-1932): străinătatea", *Transilvania*, nr. 10 (2020): 1-11.; Emanuel Modoc, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Andreea Coroian-Goldiș, Radu Vancu, Vlad Pojoga, „Geografia romanului românesc (1901-1932): arealul național", *Transilvania*, nr. 10 (2020): 12-21.
12. vezi Radu Vancu, Alex Goldiș, Ovio Olaru, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Denisa Frătean, Ștefan Baghiu, „Temporalitatea internă a romanului românesc (1844-1932)", *Transilvania*, nr. 10 (2020): 22-32.
13. pentru o scurtă trecere în revistă a posibilelor instrumente digitale de analiză a corpusurilor de romane, vezi Vlad Pojoga, Ștefan Baghiu, Emanuel Modoc, Daian Gârdan, Andreea Coroian Goldiș, „Tehnici digitale pentru analiza romanului românesc", *Transilvania*, nr. 10 (2019): 9-16.
14. Vezi Bianca Burța-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică* (București: Cartea Românească, 2011).
15. vezi Andrei Terian, „Big Numbers. A Quantitative Analysis of the Development of the Novel in Romania", *Transylvanian Review*, vol. XXVIII, supliment nr. 1 (2019), 55-71. Articolul lui Terian a ajutat de altfel la delimitarea perioadei, anul 1932 marcând terminarea unei faze a romanului românesc (1918-1932) în funcție de producția pe an. Din 1932 producția intră într-o altă fază până în 1947, fază în cadrul căreia producția crește considerabil, omogen pe întreaga perioadă.
16. Vezi Daiana Gârdan, „The Great (Female) Unread. Romanian Women Novelists in the First Half of the Twentieth Century: A Quantitative Approach", în *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory*, 4, 1/2018, p. 109-124.
17. Vezi Ligia Tudurachi, *Grup sburător: trăitul și scrisul împreună în cenaclul lui E. Lovinescu* (Timișoara: Editura Universității de Vest, 2019).
18. O notă explicativă se autoimpune. Un survol al DCRR-1, atent la contribuțiile femeilor în secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea în producția romanescă, va face vizibil faptul că spațiul predilect în care femeile scriau era publicistica, romanele publicate în ediție fiind mai rare și mai puține decât romanele foileton. O discuție care elimină aproape integral foiletonul nu poate, deci, face dreptate până la capăt aportului feminin la modernizarea romanului românesc. Proiectul de față a lucrat însă, din motive tehnice pe care le-am expus și în alte dăți, cu romane publicate în ediții, iar panorama de față le are în vedere, firește, doar pe acestea, reduse încă o dată la eșantionul digitizat (80% din producție).
19. Vezi Dora Pavel, „Care e prima doamnă din literatura română?", *Apostrof* 37, nr. 6 (1993).
20. Perioada cuprinde și un eveniment esențial, Primul Război Mondial, care ar necesita lămuriri suplimentare asupra condiției femeilor înainte de, în timpul și după război. Vezi Maria Bucur, *Gender and War in Twentieth-Century Eastern Europe* (Bloomington: Indiana University Press, 2006).
21. Vezi, pentru o imagine panoramică a activismului feminin din spațiul românesc din epocă Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838-1929)* (Iași: Polirom, 2002).
22. După cum am explicat și în alte articole, acestea sunt culese individual de membrii echipei și centralizate.
23. vezi Thomas Hylland Eriksen, *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*, ediția a treia (Londra: Pluto Press, 2010), 1-23.
24. Ibid., 16-17.
25. vezi Recensământul general al populației din 1930, vol. II. Neam, limbă maternă, religie, https://archive.org/stream/recensamntulgeneo2inst#page/n3/mode/2up.
26. vezi Alex Goldiș, Cosmin Borza, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Dragoș Varga, *Poli de producție ai romanului românesc (1901-1932): Rețele editoriale și forme de canonizare*, Transilvania nr. 10 (2020): 45-52.
27. Pentru o prezentare detaliată a contextului vezi Maria Bucur, *Eugenics and Modernization in Interwar Romania* (Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2002); Maria Bucur, *Eugenie și modernizare în România interbelică* (Iași: Polirom, 2005); Marius Turda, *Modernism and Eugenics* (Berlin: Springer, 2010); Marius Turda, „The Nation as Object: Race, Blood, and Biopolitics in Interwar Romania", *Slavic Review* 66, nr. 3 (2007): 413-441; Marius Turda and Paul Weindling, eds., *Blood and Homeland: Eugenics and Racial Nationalism in Central and Southeast Europe, 1900–1940* (Budapest: Central European University Press, 2007); Marius Turda, *The History of East-Central European Eugenics, 1900-1945: Sources and Commentaries* (New York: Bloomsbury, 2015); Marius Turda, *Eugenism și antropologie rasială în România. 1874-1944* (București: Cuvântul, 2018).
28. cu toate că există cercetări sociologice de anvergură pe provincii, precum studiul profesorului Sylvius Dragomir, *The Ethnical*

Minorities in Transylvania (Geneva: Sonor Printing Co., 1927). Accesat 15 noiembrie 2020. Online la http://dspace.bcucluj.ro/bitstream/123456789/85439/1/BCUCLUJ_FG_388065_1927.pdf.

29. aceleași ca cele utilizate de grupul nostru de cercetare pentru cuantificarea relevanței orașelor în Baghiu et al., „Geografia romanului românesc (1901-1932): străinătatea"; Modoc et al., „Geografia romanului românesc (1901-1932): arealul național".
30. Vezi Andrei Terian, Daiana Gârdan, Cosmin Borza, David Morariu, Dragoș Varga, „Genurile romanului românesc în secolul al XIX-lea. O analiză cantitativă", în *Transilvania*, nr. 10 (2019), 17-28. Vezi și Andrei Terian, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Cosmin Borza, Dragoș Varga, Ovio Olaru, David Morariu, „Genurile romanului românesc (1901-1932). O analiză cantitativă", *Transilvania*, nr. 10 (2020): 53-64.
31. Radu Ionescu, *Don Juanii din București* (MDRR).
32. Vezi câteva analize intersecționale plecând de la cazul romanului Ion de Liviu Rebreanu și de la literatura română din Transilvania vezi: Manuela Boatcă, Anca Parvulescu, „Creolizing Transylvania: Notes on Coloniality and Inter-imperiality", *History of the Present* 10, nr.1 (2020). 9-27; Anca Parvulescu, Manuela Boatcă, „(Dis)Counting Languages: Between Hugo Meltzl and Liviu Rebreanu", *Journal of World Literature* 5, nr. 1 (2020): 47-78; Anca Parvulescu, Manuela Boatcă, „The longue durée of Enslavement: Extracting Labor from Romani Music in Liviu Rebreanu's Ion", *Literature Compass* 17, nr.1-2 (2020). Accesat la 15 noiembrie 2020: https://doi.org/10.1111/lic3.12559.
33. Pentru o corelare a statutului profesional cu geografia romanului vezi Modoc et al., „Geografia romanului românesc (1901-1932): arealul național"; Baghiu et al., „Geografia romanului românesc (1901-1932): străinătatea".
34. Pentru situație a romanului rural vezi Cosmin Borza, „How to Populate a Country. A Quantitative Analysis of the Rural Novel from Romania (1901-2000)", în *Ruralism and Literature in Romania*, ed. Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Maria Sass, 21-40 (Berlin: Peter Lang, 2019). Pentru discuții legate de „inventarea țăranului" în secolul al XIX-lea vezi Valer Simion Cosma, „Inventing the Romanian Peasant in Transylvania during the Nineteenth Century", în *Ruralism and Literature in Romania*, ed. Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Maria Sass (Berlin: Peter Lang, 2019), 165-191. Pentru conexiuile politicului cu lumea rurală vezi Sorin Radu, Oliver Jens Schmitt, *Politics and Peasants in Interwar Romania: Perceptions, Mentalities, Propaganda* (Cammbridge Scholars Publishing: 2017). Vezi și Dragoș Sdrobiș, „From Science to Action: Professionalizing Social Work in Greater Romania", în *Ruralism and Literature in Romania*, ed. Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Maria Sass (Berlin: Peter Lang, 2019), 219-249.
35. Mieke Bal, *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative* (Toronto: University of Toronto Press, 2017), 13: „From a grammatical point of view, this narrating subject is always a «first person»".
36. Ibid.
37. Uri Margolin, „Narrator", în *The Living Handbook of Narratology*, ed. Peter Hühn, et al. (Hamburg University). http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/narrator. Accesat la 15 noiembrie 2020.
38. I. Negoițescu, *Istoria literaturii române*, Vol. I, (București: Editura Minerva, 1991), 3.
39. Roxana Patraș, „Hadjuk Novels in the Nineteenth-Century Romanian Fiction: Notes on a Sub-genre", *Swedish Journal of Romanian Studies* II, nr. 1 (2019), 26.

Bibliography:

Baghiu, Ștefan, Andrei Terian, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Iunis Minculete, and Ovio Olaru. "Geografia romanului românesc (1901-1932): străinătatea" [The Geogpraphy of the Romanian Novel (1901-1932): Spaces from Abroad]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 1-11.

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, David Morariu, Teodora Susarenco, Radu Vancu, and Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: secolul al XIX-lea* [The Digital Museum of the Romanian Novel: The 19th Century]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2019. https://revistatransilvania.ro/mdrr. Accessed November 15, 2020.

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, and Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932* [The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932]. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932. Available December 15, 2020.

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Radu Vancu, Emanuel Modoc, "Geografia internă a romanului românesc în secolul al XIX-lea" [The Internal Geography of the Romanian Novel in the 19th Century]. *Transilvania*, no. 10 (2019): 29-43.

Bal, Mieke. *Narratology. Introduction to the Theory of Narrative*. Toronto: University of Toronto Press, 2017.

Boatcă, Manuela, Anca Parvulescu. "Creolizing Transylvania: Notes on Coloniality and Inter-imperiality." *History of the Present* 10, no.1 (2020). 9-27.

Borza, Cosmin. "How to Populate a Country. A Quantitative Analysis of the Rural Novel from Romania (1901-2000)." In *Ruralism and Literature in Romania*, edited by Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, and Maria Sass, 21-40. Berlin: Peter Lang, 2019.

Bucur, Maria. *Eugenics and Modernization in Interwar Romania*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2002.

Bucur, Maria. *Eugenie și modernizare în România interbelică* [Eugenics and Modernization in Interwar Romania]. Iași: Polirom,

2005.
Bucur, Maria. *Gender and War in Twentieth-Century Eastern Europe*. Bloomington: Indiana University Press, 2006.
Burța-Cernat, Bianca. *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică* [Group Photo with Forgoten Female Writers. Interwar Feminine Prose]. Bucharest: Cartea Românească, 2011.
Dorobanțu, Oana, and Carmen Gheorghe, ed. *Problema Românească - O analiză a rasismului românesc* [The Romanian Problem – An Analysis of Romanian Racism]. București: Hecate, 2019).
Dragomir, Sylvius. *The Ethnical Minorities in Transylvania*. Geneva: Sonor Printing Co, 1927. http://dspace.bcucluj.ro/bitstream/123456789/85439/1/BCUCLUJ_FG_388065_1927.pdf. Accessed November 15.
Eriksen, Thomas Hylland. *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. Second Edition. London: Pluto Press, 2010.
Gârdan, Daiana. "Interstitial Spatiality in the Romanian Novel in the Interwar Period: Mute Rurality and Subverted Urbanity." In *Ruralism and Literature in Romania*, edited by Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, and Maria Sass, 69-81. Berlin: Peter Lang, 2019.
Gârdan, Daiana. "The Great Female Unread. Romanian Women Novelists in the First Half of the Twentieth Century: A Quantitative Approach." *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory*, vol. 4, no. 1 (2018): 109-124.
Goldiș, Alex, Cosmin Borza, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Dragoș Varga, and David Morariu. "Poli de producție ai romanului românesc (1901-1932)" [Production Centers of the Romanian Novel (1901-1932): Editorial Networks and Canonization Process]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 45-52.
Heyes, Cressida. „Identity Politics." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), edited by Edward N. Zalta. https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/identity-politics/.
Hill Collins, Patricia, and Sirma Bilge. *Intersectionality.* Cambridge, UK: Polity Press, 2016.
Kóczé, Angéla ,Violetta Zentai, Jelena Jovanović, and Enikő Vincze, ed. *The Romani Women's Movement: Struggles and Debates in Central and Eastern Europe.* New York: Routledge, 2018.
Margolin, Uri. "Narrator." In *The Living Handbook of Narratology*, edited by Peter Hühn (Hamburg University). http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/narrator. Accessed November 15.
Mihăilescu, Ștefania. *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838-1929)* [From the History of Romanian Feminism. Texts Anthology (1838-1929)]. Iași: Polirom, 2002.
Miroiu, Mihaela, and Maria Bucur. *Nașterea cetățeniei democratice: femeile și puterea în România modernă* [Birth of Democratic Citizenship: Women and Power in Modern Romania]. Bucharest: Humanitas, 2019.
Modoc, Emanuel, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Andreea Coroian-Goldiș, Radu Vancu, and Vlad Pojoga. "Geografia romanului românesc (1901-1932): arealul național" [The Geography of the Romanian Novel (1901-1932): The National Areal]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 12-21.
Moretti, Franco. *Distant Reading*. London: Verso, 2013.
Negoițescu, I. *Istoria literaturii române*, vol. I [The History of Romanian Literature]. Bucharest: Minerva, 1991.
Parvulescu, Anca, and Manuela Boatcă. "The Inter-Imperial Dowry Plot." *Interventions*. DOI: 10.1080/1369801X.2020.1762693
Parvulescu, Anca, and Manuela Boatcă. "(Dis)Counting Languages: Between Hugo Meltzl and Liviu Rebreanu." *Journal of World Literature* 5, no.1 (2020): 47-78.
Parvulescu, Anca, and Manuela Boatcă. "The *longue durée* of Enslavement: Extracting Labor from Romani Music in Liviu Rebreanu's Ion." *Literature Compass* 17, no.1-2 (2020). Accessed November 15, 2020: https://doi.org/10.1111/lic3.12559.
Patraș, Roxana, Ioana Galleron, Camelia Grădinaru, Ioana Lionte, and Lucreția Pascaru. "The Splendors and Mist(eries) of Romanian Digital Literary Studies: a State-of-the-Art just before Horizons 2020 closes off." *Hermeneia*, no. 23 (2019): 207-222.
Patraș, Roxana. "Hadjuk Novels in the Nineteenth-Century Romanian Fiction: Notes on a Sub-genre." *Swedish Journal of Romanian Studies* II, no. 1 (2019).
Patras, Roxana. *Romanian Novel Corpus (ELTeC-rom): Release with 80 novels encoded at level 1. (Version v0.7.0)* [Data set]. Zenodo (2020). In *European Literary Text Collection* (ELTeC), version 1.0.0, November 2020, edited by Carolin Odebrecht, Lou Burnard and Christof Schöch. COST Action Distant Reading for European Literary History (CA16204). DOI: doi.org/10.5281/zenodo.4274954.
Pavel, Dora. "Care e prima doamnă din literatura română?" [Who is the First Lady in Romanian Literature]. *Apostrof* 37, no. 6 (1993).
Pojoga, Vlad, Ștefan Baghiu, Emanuel Modoc, Daian Gârdan, and Andreea Coroian Goldiș. "Tehnici digitale pentru analiza romanului românesc" [Digital Tools for the Analysis of the Romanian Novel], *Transilvania*, nr. 10 (2019): 9-16.
Pyrah, Robert, and Marius Turda, ed. *Re-Contextualising East Central European History: Nation, Culture and Minority Groups*. New York: Legenda, 2010.
Radu, Sorin, and Oliver Jens Schmitt. *Politics and Peasants in Interwar Romania: Perceptions, Mentalities, Propaganda*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing: 2017.
Sdrobiș, Dragoș. "From Science to Action: Professionalizing Social Work in Greater Romania." In *Ruralism and Literature in Romania*, edited by Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Maria Sass, 219-249. Berlin: Peter Lang, 2019.
Simion Cosma, Valer. "Inventing the Romanian Peasant in Transylvania during the Nineteenth Century." In *Ruralism and*

Literature in Romania, edited by Ștefan Baghiu, Vlad Pojoga, Maria Sass, 165-191. Berlin: Peter Lang, 2019.
Terian, Andrei, Daiana Gârdan, Cosmin Borza, David Morariu, and Dragoș Varga. "Genurile romanului românesc în secolul al XIX-lea. O analiză cantitativă" [Genres of the Romanian Novel in the 19th Century. A Quantitative Analysis]. *Transilvania*, no. 10 (2019): 17-28.
Terian, Andrei, Daiana Gârdan, Emanuel Modoc, Cosmin Borza, Dragoș Varga, and Ovio Olaru, David Morariu. "Genurile romanului românesc (1901-1932). O analiză cantitativă" [Genres of the Romanian Novel (1901-1932). A Quantitative Analysis]. *Transilvania* no. 10 (2020): 53-64.
Terian, Andrei. "Big Numbers: A Quantitative Analysis of the Development of the Novel in Romania." *Transylvanian Review*, vol. XXVIII, Supplement no. 1 (2019): 55-71.
Tudurachi, Ligia. *Grup sburător: trăitul și scrisul împreună în cenaclul lui E. Lovinescu* [*Sburător* Group: Living and Writing Together in E. Lovinescu's Cenacle]. Timișoara: Editura Universității de Vest, 2019.
Turda, Marius, and Paul Weindling, eds. *Blood and Homeland: Eugenics and Racial Nationalism in Central and Southeast Europe, 1900–1940*. Budapest: Central European University Press, 2007.
Turda, Marius. "The Nation as Object: Race, Blood, and Biopolitics in Interwar Romania." *Slavic Review* 66, no. 3 (2007): 413-441.
Turda, Marius. *Eugenism și antropologie rasială în România. 1874-1944* [Eugenism and Racial Anthropology in Romania. 1874-1944]. Bucharest: Cuvântul, 2018.
Turda, Marius. *Modernism and Eugenics*. Berlin: Springer, 2010.
Turda, Marius. *The History of East-Central European Eugenics, 1900-1945: Sources and Commentaries.* New York: Bloomsbury, 2015.
Vancu, Radu, Alex Goldiș, Ovio Olaru, Vlad Pojoga, Teodora Susarenco, Denisa Frătean, and Ștefan Baghiu, "Temporalitatea internă a romanului românesc (1844-1932)" [The Internal Temporaity of the Romanian Novel (1844-1932)], *Transilvania*, no. 10 (2020): 22-32.

PROIECT CO-FINANȚAT DE:

Administrația Fondului Cultural Național

Acest articol a apărut în cadrul proiectului *Muzeul Digital al Romanului Românesc 1900-1932*, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.
Proiectul nu reprezintă în mod necesar poziția Administrației Fondului Cultural Național. AFCN nu este responsabilă de conținutul proiectului sau de modul în care rezultatele proiectului pot fi folosite. Acestea sunt în întregime responsabilitatea beneficiarului finanțării.